

ва буржуазно-демократичної Веймарської республіки здавалася йому зрадою історичних, культурних і національних традицій німецької державності. Перша світова війна завершилася національним крахом Німеччини, і в країні запанувала, як висловлювався Шпенглер у «Пруссактві і соціалізмі», «внутрішня Англія». Ситуація була обтяжена зовнішньополітичним диктатом держав-переможниць. Умови, які виникли, спонукали Шпенглера звернутися до політичної публіцистики.

Неоднозначна роль Шпенглера як ідеолога «консервативної революції», тісний взаємозв'язок і взаємозалежність його філософсько-історичних і політичних поглядів зумовили пильний інтерес дослідників до ідейної спадщини одного з найбільших німецьких інтелектуалів ХХ ст. Особливо це було актуально для гуманітарної думки ФРН, в якій в рамках концепції «подолання минулого» досліджувалися різні ідейно-політичні практики, пов'язані з подоланням націонал-соціалістичного минулого.

Таким чином, розглядаючи роль Шпенглера як ідеолога «консервативної революції», не можна не погодитися з висновком Бусше про те, що інтелектуальний внесок Шпенглера в надання німецькому консерватизму нової ідейно-ціннісної легітимізації важко переоцінити. Однак водночас не слід забувати про особливе становище Шпенглера в рядах молодих консерваторів, яке було пов'язане, очевидно, з тим, що він не поділяв політичного романтизму і ентузіазму більшості «революційних консерваторів» (і не тільки молодих консерваторів) щодо швидкого краху ненависної Веймарської республіки і настання довгоочікуваного Третього рейху. Шпенглер, виходячи зі своєї філософії історії, вважав за краще займати позицію героїчного песиміста і тверезого політичного аналітика.

«СУТІНКИ ЄВРОПИ»: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХІДНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Іленьків Г. В.

*асистент кафедри теорії та історії політичної науки
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Сто років тому Освальд Шпенглер випустив перший том своєї праці «Сутінки Європи», що стала своєрідним маніфестом песимістичного погляду на розвиток Західної цивілізації. З позиції цивілізаційного підходу становище культури – основний чинник, що впливає на розвиток суспільства. Цивілізація ж, згідно з визначенням О. Шпенглера, – стадія розвитку культури, котра є свідченням її занепаду.

Критикований ним підхід до вивчення історії зациклений на західній цивілізації (умовно – Європі, хоча в це поняття О. Шпенглер включає Західну Європу та Америку, проте не враховує Балкани та сучасну східну Європу, що, втім, не дивно, враховуючи, в який період він жив та творив). Водночас запропонований в «Сутінках Європи» цивілізаційний підхід має безліч своїх недоліків. Хоча ми, безумовно, погоджуємося з твердженням, що різні культури, зокрема антична та європейська, кожна по-своєму, мали значний вплив на розвиток світової історії.

Шпенглерівський підхід характеризується своєрідним фаталізмом, що можна пояснити органіцистським способом розвитку будь-якої культури. Як і всі живі організми, культура приречена на повільне старіння та, врешті-решт, відмирання. Втім, говорячи про сучасність, ми швидше переконані в існуванні єдиної світової, глобальної культури, ніж

різних культур чи цивілізацій. Тобто, якщо ми виходимо зі шпенглерівського визначення західної цивілізації, то можна стверджувати, що культура не лише не занепала, але лягла в основу глобального суспільства.

Сьогодні глобалізація вже є беззаперечним фактом, як і те, що саме західні цінності стають основою глобального суспільства, що зараз перебуває на стадії формування. І однією з основ цього суспільства є поширення демократичних ідей. Так, Френсіс Фукуяма, на протипагу О. Шпенглеру, пише про кінець історії, маючи на увазі торжество світової демократії. Наразі важко стверджувати реальність чи швидке настання прогнозованого Ф. Фукуямою кінця історії, проте він здається нам вірогіднішим, ніж шпенглерівські «сутінки Європи».

Революції в Туреччині та Ірані в минулому столітті довели, що мусульманські держави можуть демократизуватися природним шляхом, хоч сам процес і є доволі складним та тривалим. Американське втручання в політику країн Близького Сходу свідчить про іншу сторону: насаджування західного способу життя, сформульоване в терміни «допомоги утвердження інститутів демократії у світі».

З іншого боку, неможливо говорити про занепад чогось неіснуючого. Незважаючи на певну історичну спільність (зумовлену, на нашу думку, насамперед близьким розташуванням і, як наслідок, постійними воєнними конфліктами), ми не вважаємо за доцільне говорити про Європу як щось культурно чи ціннісно ціле. Формування Європейського Союзу тільки підтверджує цю тезу. В основі об'єднання Європи лежать економічні причини, котрі так і не привели до повноцінного політичного союзу.

Ситуація з Brexit є показовою в цьому разі. Згадуючи про те, що в Британії немає вічних ворогів та вічних друзів, а тільки вічні національні інтереси, можна з високою долею ймовірності припускати, що ЄС опинився поза межами цих інтересів. Нерозривний культурний зв'язок, який робив би Європу єдиною цивілізацією, не дозволив би такий розрив. Тобто певна лінгвістична, культурна та релігійна єдність не дає нам права переконливо говорити про формування єдиної європейської культури.

Зрештою, сучасна політична ситуація в Європі – виклики, що стоять перед суспільством внаслідок політики мультикультуралізму, інтеграційні тенденції, загроза існування ЄС як наддержавної організації – призводять до того, що ми стаємо свідками занепаду Європи у вже зовсім іншому вимірі – занепаду віри в ідею Європи як цілісності. І, з одного боку, причини лежать у глобалізації, що вже не дозволяє розглядати одну частину світу інакше, ніж у нерозривному зв'язку з іншими, а з іншого – в політичних провалах об'єднаної Європи. Сполучені Штати колись з культурної пістрявості, базуючись на економічних та політичних причинах, перетворилися на наддержаву. Європа не пройшла цього шляху, оскільки відмінності, насамперед культурні, значно переважали над спільними рисами. Чи можна в такому разі справді говорити про якусь єдність: культурну чи цивілізаційну?